

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Směnka s přeškrtnutými údaji či směnečnými prohlášeními

Směnečné právo a směnečné závazkové vztahy vykazují celou řadu specifik. Jedním z nich je zvláštní právní režim přeškrtnutí údajů ve směnce. Dodatečně uskutečněné neparafované přeškrtnutí textu ve smlouvě nemá relevantní právní následky. Přeškrtnutí textu ve směnce však může být právně významné.

Přeškrtnutí textu ve směnce může mít vliv na obsah práv a povinností účastníků směnečného vztahu, může však být prosto právních následků. Záleží na faktu, který text na směnce byl přeškrtnut, zda uvedené škrtnutí textu mělo za následek jeho fyzické odstranění ze směnky či nikoli, a v jakém okamžiku ve vztahu k vydání směnky jejímu majiteli či předložiteli se přeškrtnutí textu událo.

1. Právní povaha a způsob provedení škrtnutí textu ve směnce

Škrtnutí textu ve směnce je faktickým úkonem, nikoli právním jednáním. Uvedený závěr nevylučuje, že přeškrtnutí textu ve směnce může mít povahu konkludentního projevu vůle. Přeškrtnutí textu ve směnce se může udát škrtnutím každého slova nebo každého řádku v přeškrtačném textu nebo plošně vedením čáry přes celý škrtačý text.^[1]

2. Směnka jako skripturní cenný papír

Významný vliv na právní dopady jakýchkoli zásahů do vnější podoby směnky, tedy i na právní účinky přeškrtnutí textu ve směnce, má skutečnost, že se směnka řadí mezi skripturní cenné papíry.

2.1 Skripturní povaha směnky

Jedním z charakteristických rysů směnky je skripturní povaha tohoto cenného papíru. Směnka naplňuje všechny znaky skriptury. Vliv skripturní povahy směnky na právní režim směnečného vztahu je v podstatě zásadní. Skripturní povahu směnky konstatuje například Z. Kovařík,^[2] právní dopady faktu, že je směnka skripturním cenným papírem však už uvedený autor výslovně nekonstatuje. Skripturní cenný papír je označován taktéž jako cenným papír dokonalý či úplný.

V pohledu na vymezení podstaty skripturní povahy cenných papírů lze vysledovat jistou variabilitu. K. Hermann-Otavský vymezil skripturní cenné papíry tak, že se jedná o listiny, které ztělesňují právo, případně o listiny, do nichž je právo vtěleno (inkorporováno).^[3] Mám za to, že se jedná o definici zdařilou. Neméně výstižnou charakteristiku skriptur předkládá J. Dědič, který dokonalým cenným papírem shledává listinu, se kterou je spojen jednak vznik práv a povinností, jež jsou s papírem spjaty, jednak i další osudy těchto práv a povinností.^[4]

Skripturní povaha směnky má svoji hmotněprávní a procesní rovinu. S ohledem na zaměření článku se budu věnovat jen hmotněprávní složce skripturní povahy směnky. Hmotněprávní stránka skripturní povahy směnky má pět aspektů. Jedná se o tyto funkční vazby mezi textem směnky a směnečným závazkovým vztahem:

- směnečná pohledávka je existenčně spjata se směnkou,
- směnečnou pohledávku nelze uplatnit bez předložení směnky,
- na základě převodu směnky indosací nabývá indosatář originárně právo ze směnky,
- obsah směnečného vztahu je určen textem směnky,^[5]
- osobu majitele směnky určuje primárně obsah směnky, z nějž lze dovodit tzv. směnečnou legitimaci (domněnku řádného vlastnického vztahu ke směnce).

V rámci rozboru problematiky právních důsledků přeškrtnutí zápisů na směnce je namístě se zabývat třemi z výše uvedených projevů skripturní povahy směnky, a to:

- existenční spjatostí směnečné pohledávky se směnkou,
- relací obsahu směnečného vztahu a textu směnky
- vztahem obsahu směnky a směnečné legitimace.

2.2 Existenční spjatost směnečné pohledávky se směnkou

Za jeden (nikoli však jediný) předpoklad vzniku směnečné pohledávky a směnečného závazku je třeba považovat emisi platné směnky. Předpokladem následné existence směnečné pohledávky a směnečného závazku je pak existence dříve emitované platné směnky. Směnečná pohledávka a jí odpovídající směnečný závazek nemohou bez směnky existovat. Existenci směnečné pohledávky a směnečného závazku tudíž negativně ovlivňuje zničení směnky. Zničení směnky má za následek zánik směnečné pohledávky, jež je do zničené směnky vtělena, a směnečného závazku, který je se zničenou směnkou spjat.

Jedinou výjimku z uvedeného pravidla představuje existence směnečné pohledávky a směnečného závazku po umoření směnky. Směnka jako hmotný nosič směnečné pohledávky může být nahrazena usnesením o umoření směnky.

2.3 Určení obsahu směnečného vztahu textem směnky

Podstata skripturních cenných papírů je taková, že jedním z jejích charakteristických znaků je transparentnost relace mezi listinou a právy a povinnostmi, jež jsou s listinou spojeny. Směnečná pohledávka a směnečný závazek jsou se směnkou bezprostředně spjaty nejen existenčně, ale i obsahově. Směnečné právo je vysoce formální (nikoli však přehnaně formalistické) a za jeden z hlavních aspektů formálnosti směnečného práva je třeba považovat intenzivní obsahovou závislost směnečného vztahu na znění směnky. Text (případně i další obsah) směnky zásadně ovlivňuje obsah pohledávky, která je do ní vtělena, obsah směnečných závazků směnečných dlužníků, jakož i obsah celého směnečného vztahu. Vztah směnky a směnečného závazkového vztahu je takový, že každému majiteli směnky, ale i potenciálnímu nabyvateli tohoto cenného papíru, a stejně tak i podpisateli směnky a tím i směnečnému dlužníkovi, jehož závazek vznikl připojením podpisu na směnku či blankosměnku, musí být ze samotné směnky zřejmé, jaký je obsah směnečné pohledávky a směnečného závazku.^[6] Fakt, že je směnka skripturou způsobuje, že má vysokou vypovídací schopnost o obsahu směnečného vztahu, tedy o směnečné pohledávce, která je do tohoto cenného papíru vtělena, o směnečných závazcích dlužníků a dalších osob na směnce podepsaných, o okruhu směnečných dlužníků, jejich pozici ve směnečném vztahu, jakož i o charakteru směnečných závazků.

2.4 Obsah směnky a směnečná legitimace

Při zkoumání vlastnického práva ke směnce sehraje zásadní roli směnečná legitimace (domněnka řádného vlastnického vztahu držitele směnky k tomuto cennému papíru). A směnečná legitimace je dána zněním směnky.

Podstata směnečné legitimace je taková, že za majitele směnky je považován držitel tohoto cenného papíru, který je směnkou legitimován jako směnečný věřitel. Primárně svědčí směnečná legitimace remitentovi, po převodu směnky indosací svědčí směnečná legitimace indosatáři, k němuž vede nepřetržitá řada indosamentů.

Znění směnky a celý její obsah tak významně promlouvají i do určení, kdo je majitelem tohoto cenného papíru.

3. Právně relevantní a právně bezvýznamné škrty v textu směnky

Škrtnání textu ve směnce je laickou a mnohdy i odbornou veřejností přikládán větší význam, než který uvedené zásahy do textu směnky ve skutečnosti mají. Za uvedeným názorem stojí nízká povědomost o směnečném právu, přehnaný akcent na formálnost směnečného práva a zejména pak přehnaný vliv rozšířeného laického názoru, že přeškrtnutí směnky způsobuje neplatnost tohoto cenného papíru.

Na tomto místě bych rád poukázal na „právní argumentaci“ z dílny Ladislava Smoljaka a Zdeňka Svěráka: *„Máňa říkala, že to není směroplatný“*, kterou zkomplikovala 16násobnou výměnu bytu kamarádka jedné z účastnic uvedené komplikované směny Máňa, jež působila jako uklízečka na OPBH, když uvedená věta zazněla ve filmu Kulový blesk. Odborná veřejnost (právníci), ale jistě i mnozí neprávníci nemají pochyb o tom, že označení „směroplatnost“ je vtipný (pro mnohé téměř kultovní) pojem vytvořený ve sféře až extrémní nadsázky, který nemá sebemenší právní relevanci.

Nedostatku „směroplatnosti“ smlouvy nemůže konkurovat žádný právní nonsens, což nepochybně byl jeden z důvodů zařazení předmětné formulace do dialogu v uvedeném filmu. S laickými názory, které nabývají status nepsaného věcně nesprávného právního pravidla se však v praxi setkávat můžeme. V oblasti směnek se dlouho prosazoval nesprávný právní názor, že směnka, v jejímž datu vystavení není údaj měsíce uveden slovy, je neplatná. Jedná se samozřejmě o právní názor nesprávný, nicméně o názor, který se velmi silně prosadil. Jedná se o příběh, kterak se z doporučení, aby byl měsíc v datu vystavení uveden slovy, a z předtisku v často používaném tiskopisu směnky, stalo mylné, téměř všeobecně rozšířené povědomí, že směnka, jež obsahuje datum splatnosti, jehož součástí je číselně (tedy nikoli slovy) identifikovaný měsíc, je neplatná. Stejně tak má podstatná část uživatelů směnek za to, že směnka, která neobsahuje zápornou protestační doložku ve znění „bez protestu“ je buď neplatná, nebo obtížně vymahatelná, což je další z častých omylů.

Do stejné kategorie zaužívaných právních omylů ohledně aspektů směnečného práva patří i názor, že přeškrtnutí směnky (přesněji základní směnky) činí tento cenný papír neplatným. I v tomto případě se jedná o názor nesprávný a právně neopodstatněný.

4. Kritéria pro posouzení právních následků přeškrtnutí směnečných prohlášení

Při stanovení právních následků přeškrtnutí textu ve směnce je třeba zohlednit:

- zda se jedná o přeškrtnutí celého směnečného prohlášení nebo jen jeho části,
- nakolik přeškrtnutí textu způsobilo odstranění předmětného textu ze směnky,
- ve kterém okamžiku právního života směnky se předmětný zásah do směnky udál,
- zda následek předmětného přeškrtnutí směnečného prohlášení je nebo není výslovně právně upraven.

4.1 Přeškrtnutí směnečných prohlášení a jeho jednotlivých částí

Obsah směnky tvoří všechny údaje, texty a prohlášení, které na ni byly vyhotoveny. Při klasifikaci zápisů ve směnce je třeba rozlišovat směnečná prohlášení, směnečné doložky, podpisy a právně bezvýznamné grafické projevy, tedy směnečné doložky.

Směnka zpravidla vzniká vyhotovením a podepsáním základního směnečného prohlášení výstavce – tzv. základní směnky. Směnečná pohledávka a směnečné závazky vyplývající z takto vytvořeného cenného papíru pak vznikají emisí směnky, tedy jejím vydáním prvním nabyvateli (remitentovi). Směnka se většinou po celou dobu svojí existence nesestává pouze ze základní směnky. Na výstavcem vyhotovenou základní směnku bývají poměrně často připojována další směnečná prohlášení ostatních účastníků směnečného vztahu.^[7] Nejčastěji se jedná o rukojemské prohlášení, indosament a akcept (akceptační prohlášení).^[8]

Směnečná prohlášení jsou tvořena jejich podstatnými náležitostmi, mezi něž lze zařadit i podpis osoby, o jejíž směnečné prohlášení se jedná. Další obsahovou část směnečných prohlášení tvoří směnečné doložky.

Podstatné náležitosti tvoří minimální obsah každého směnečného prohlášení. Každé směnečné prohlášení však může být tvořeno větším rozsahem údajů než podstatnými náležitostmi. Tyto další údaje lze označit jako směnečné doložky. Uvedení podstatných náležitostí do kteréhokoli směnečného prohlášení lze považovat za nutnou podmínku existence tohoto prohlášení. Zařazení směnečných doložek do textu směnky je projevem možné variability obsahu směnky. Relevantním začleněním právně významných směnečných doložek do směnečných prohlášení dochází k modifikaci standardního a obvyklého obsahu směnečného vztahu.

Jiné právní důsledky může mít přeškrtnutí celého směnečného prohlášení, podstatné náležitosti směnečného prohlášení, podpisu nebo směnečné doložky.

4.2 Přeškrtnutí textu ve směnce a odstranění textu v tomto cenném papíru

Právní důsledky přeškrtnutí textu ve směnce může zásadně ovlivnit grafické provedení tohoto zásahu do obsahu uvedeného cenného papíru. Ve vztahu k přeškrtnutí textu ve směnce je třeba se vypořádat faktem, že teoreticky připadají v úvahu dva možné režimy eliminace textu ze směnky – právní a faktické odstranění textu ze směnky.

K uvedenému sděluji, že za problematickou považuji právní konstrukci tzv. právního odstranění textu ze směnky. Tu lze spojovat se zákonem předvídaným a výslovně regulovaným přeškrtnutím textu ve směnce. Mám za to, že mechanismus právního odstranění textu ze směnky nestojí na pevných teoretických základech, a pokud tuto právní fikci lze akceptovat, tak výlučně v případech, kdy zákon výslovně stanoví, že se k přeškrtnutému textu nepřihlíží nebo že je třeba jej považovat za nenapsaný. Protože se jedná o umělou právní konstrukci, která musí být zákonem předvídána, nelze s tzv. právním odstraněním textu ze směnky spojovat jiný následek, než který je konstruován v zákoně. Protože se jedná o zákonem dovolený a regulovaný zásah do textu směnky, který má svoje jasně deklarované účinky, nelze s takovým přeškrtnutím textu spojovat jiné než zákonem výslovně předvídané právní důsledky.

Pokud má přeškrtnutí textu ve směnce podobu vedení čáry nebo několika čar přes uvedený text, po jehož uskutečnění je přeškrtnutý text i nadále čitelný, jedná se o zásah do textu listiny, který nelze důvodně považovat za odstranění textu ze směnky ve smyslu jeho skutečné nepřítomnosti. Odstranění textu ze směnky je způsobeno jen takovým jeho přeškrtnutím, v jehož důsledku je text ve směnce fakticky nepřítomen (text se ve směnce nenachází).

4.3 Okamžik přeškrtnutí textu ve směnce

Jedním ze stěžejních aspektů přeškrtnutí textu ve směnce představuje časové ukotvení tohoto zásahu do listiny vzhledem k vydání uvedeného cenného papíru jeho majiteli nebo předložiteli. Ve směnečných vztazích nepředstavuje vyhotovení směnky nebo připojení dalšího směnečného

prohlášení poslední krok ke vzniku směnečného závazku. Směnečný závazek výstavce směnky vzniká až emisí směnky, tedy vydáním tohoto cenného papíru remitentovi. Směnečný závazek příjemce a směnečného rukojmí vzniká vydáním směnky předložiteli listiny. Směnečný závazek indosanta vzniká až převedením směnky, jejíž součástí je tradice listiny, kterou lze charakterizovat jako předání listiny nabyvateli skutečně s úmyslem dokončit převod směnky. Vystavení, akcept, avalování a indosace směnky se stávají perfektními až okamžikem (v případě indosace předáním) směnky prvnímu nabyvateli nebo předložiteli.

Právní důsledky některých přeškrtnutí textu ve směnce jsou z významné části závislé na faktu, zda se uskutečnily před vydáním směnky nabyvateli nebo předložiteli, tedy před dokončením procesu směřujícího ke vzniku směnečného závazku podpisatele směnky, nebo až po tomto úkonu.

Protože časový aspekt škrtnutí ve směnce nevnímám jako okolnost, která důsledky uvedeného zásahu do směnečné listiny ovlivňuje univerzálně, vrátím se k této otázce dále v textu v kazuističtější koncipovaném výkladu, v němž využiji závěry rozboru právních důsledků přeškrtnutí textu různých směnečných prohlášení a doložek.

4.4 Právně upravené a neupravené škrty v textu směnky

Zákon směnečný a šekový č. [191/1950](#) Sb. (dále rovněž „ZSŠ“) škrtnutí ve směnce právně upravuje. Při právní regulaci škrtnutí ve směnce se ZSŠ omezuje na dvě konkrétní situace. ZSŠ upravuje právní následky přeškrtnutí indosamentu (čl. I. § 16) a přeškrtnutí akceptačního prohlášení (čl. I. § 29). Další škrtnutí ve směnce směnečné právo neupravuje.

Právní úprava přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení je v zásadě způsobilá vymezit právní režim obou uvedených zásahů do textu směnky. Dílčí nejasnosti v důsledcích přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení existují, přesto však lze právní následky přeškrtnutí obou výše uvedených směnečných prohlášení považovat za funkčně právně upravené.

Přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení představují jediné dva případy přeškrtnutí textu ve směnce, které jsou zákonem upraveny a se kterými se pojí zákonem výslovně předpokládané právní následky. Zodpovězení otázky, jaké právní následky je třeba spojovat s přeškrtnutím dalších směnečných prohlášení a směnečných doložek, zůstává v rukou doktríny a judikatury.

5. Přeškrtnutí textu ve směnce a změna textu směnky

V rozboru právních důsledků přeškrtnutí směnky nelze opomenout právní úpravu a právní režim změny textu směnky. Především je třeba vyjasnit otázku, zda je umístění čáry nebo čar do textu směnky, jehož účelem je vyjádření negativního postoje k relevanci či přítomnosti textu (tedy přeškrtnutí textu) změnou textu směnky a zda se jedná o změnu, která je právně upravena v ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ.

Mám za to, že změnou textu směnky je buď doplnění, úprava nebo odstranění části textu směnky, jehož důsledkem je, že uvedený cenný papír po předmětném zásahu obsahuje text odlišný od textu původního. Změnou textu směnky musí být z hlediska znění (textu), který listina obsahuje, dosažen stav odlišný od stavu, jenž ve znění (textu) listiny panoval před předmětnou změnou. Vyjadřuji tudíž přesvědčení, že přeškrtnutí textu ve směnce, jehož důsledkem není fyzické odstranění přeškrtnutého údaje, není změnou textu směnky.

Nemám tudíž pochybnosti o tom, že ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ nelze na právní dopady škrtnutí ve směnce, jehož důsledkem není fyzické odstranění přeškrtnutého údaje (přeškrtnutých údajů) z obsahu listiny, přímo aplikovat.

Naopak přeškrtnutí části textu, které mělo takovou grafickou podobu, že způsobilo odstranění přeškrtnutého textu z listiny, hypotézu ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ naplnit může. Bez dalšího právního rozboru následné poznámky upozorňuji na fakt, že právní režim škrtnání ve směnce, které mělo za následek odstranění textu z uvedené směnečné listiny závisí na faktu, zda byla přeškrtnutím ze směny eliminována podstatná náležitost směny nebo ne. Pokud je totiž ze směny fyzicky odstraněna podstatná náležitost směny, vstupuje do hry aplikace ustanovení čl. I. § 90 ZSŠ. [9]

Bez dalšího však nelze vyloučit přiměřené použití ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ na uvedený zásah v podobě přeškrtnutí části textu ve směnce, jehož následkem není fyzické odstranění přeškrtnuté části textu, na základě analogie legis. Na „první dobrou“ se nabízí odpověď, že analogickému použití ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ na posouzení právních následků škrtnání ve směnce, které nemělo za následek fyzické odstranění přeškrtnutého textu z listiny, nic nebrání. Seriózní odpověď na položenou otázku však vyžaduje právní analýzu předmětné situace. Problematikou podřízení právního režimu škrtnání ve směnce ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ v intencích analogie zákona se budu zabývat dále v textu v části zaměřené na analogickou aplikaci některých ustanovení ZSŠ na přeškrtnutí textu ve směnce.

6. Přeškrtnutí směnečných prohlášení

Mám za to, že jinak je třeba pohlížet na přeškrtnutí celých směnečných prohlášení než na škrtnutí dílčích textů ve směnce. Jak jsem již uvedl výše, existuje poměrně široký výčet směnečných prohlášení, mám však za to, že aktuální jsou právní důsledky přeškrtnutí čtyř směnečných prohlášení. V dalším výkladu se budu věnovat přeškrtnutí právě těchto prohlášení. Jedná se o:

- indosament,
- akceptační prohlášení,
- základní směnku a
- rukojemské prohlášení.

V předchozím výkladu jsem zmínil, že pro posouzení právních následků přeškrtnutí textu ve směnce je (mimo jiné) důležité, zda přeškrtnutí textu mělo za následek faktické odstranění přeškrtnutého textu. Pokud je ze směny odstraněna podstatná náležitost základní směny (včetně podpisu výstavce), přestává být listina směnkou. Je-li ze směny eliminována podstatná náležitost kteréhokoli dalšího směnečného prohlášení (opět včetně podpisu), je třeba na směnku pohlížet tak, že tato uvedená směnečná prohlášení neobsahuje. Uvedené situace je třeba hodnotit jako zničení nebo zásadní poškození směny, což jsou okolnosti, které je namístě analyzovat a vyložit v souvislosti s materií umoření směny. S ohledem na fakt, že považuji za nezbytné zachovat rozumný rozsah článku, se budu dále zabývat jen takovým přeškrtnutím textu ve směnce, které nezpůsobuje faktické odstranění přeškrtnutých údajů z obsahu tohoto cenného papíru.

6.1 Přeškrtnutí indosamentu

Podle ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ platí přeškrtnuté indosamenty za nenapsané. Přeškrtnutí indosamentu má za následek fakt, že je na směnku třeba pohlížet tak, jako by přeškrtnutý indosament neobsahovala.

Podle ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ platí přeškrtnutý indosament za nenapsaný. Právním následkem přeškrtnutí indosamentu je pak skutečnost, že tento nepředstavuje regulérní součást článku nepřetržité řady indosamentů. Ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ odst. 1, a konkrétně pak jeho část, v níž jsou upraveny důsledky přeškrtnutí indosamentu, nelze vykládat izolovaně.

Právní následek přeškrtnutí indosamentu spočívající ve faktu, že je považován za nenapsaný, není

právně zakotven sám o sobě. Právní režim přeškrtnutého indosamentu je bezprostředně spjat s právní úpravou možného postupu indosanta, který zaplatí směnečný dluh.

Druhý odstavec ustanovení čl. I. § 50 ZSŠ uvádí: *„Každý indosant, který směnku vyplatil, může škrtnout svůj indosament a indosamenty po něm následující.“*

Ustanovení čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ jasně zakotvuje právní pravidlo, že indosant, který zaplatí směnečný dluh, může přeškrtnout svůj indosament a indosamenty následující. Věcná souvislost mezi ustanovením čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ a ustanovením čl. I. § 16 ZSŠ odst. 1 je nezpochybnitelná. Právní následek přeškrtnutí indosamentu lze popsat tak, že přeškrtnuté indosamenty platí za nenapsané. A za nenapsané se přeškrtnuté indosamenty považují proto, že ZSŠ předvídá, že indosanti po zaplacení směnečného dluhu budou škrtnat svoje indosamenty a indosamenty následující, takže je namíste upravit právní důsledky přeškrtnutí indosamentu. Indosant, který zaplatí směnečný dluh je oprávněn škrtnout svůj indosament a indosamenty následující z toho důvodu, že se předpokládá výkon směnečného regresu indosantem, který poté, co mu jiný směnečný dlužník zaplatí směnečný dluh (například výstavce vlastní směnky), vydá tomuto směnku. A na ochranu tohoto indosanta je do zákona včleněna možnost škrtnout indosament a v čl. I. § 16 ZSŠ zakotven důsledek přeškrtnutí indosamentu v podobě, že se přeškrtnutý indosament považuje za nenapsaný.

Právní následky přeškrtnutí indosamentu se jeví jako jednoznačné. Přesto však považuji za nezbytné jeden aspekt uvedeného zásahu do textu směnky vyjasnit a vyargumentovat. Považuji za ne zcela jednoznačné, zda přeškrtnutí indosamentu ovlivňuje jen směnečnou legitimaci indosatáře nebo i ručení indosanta.

Právní režim přeškrtnutého indosamentu je pojmově spjat se zkoumáním nepřetržité řady indosamentů. Indosament má však více pravidelných účinků než jen účinek legitimační, který způsobuje, že směnečná legitimace svědčí tomu držiteli směnky, ke kterému vede nepřetržitá řada indosamentů. Mám za to, že přeškrtnutí indosamentu eliminuje působení všech pravidelných účinků indosamentu. Jestliže se k přeškrtnutému indosamentu nepřihlíží, je zřejmé, že uvedené převodní směnečné prohlášení (přeškrtnuté) nemá žádné právní účinky. Navíc - nelze-li indosatáře považovat za směnečného věřitele a stejně tak nelze-li za směnečného věřitele považovat ani následníky indosatáře, jenž byl původně legitimován přeškrtnutým indosamentem, má právní postavení smenkou legitimovaného majitele tohoto cenného papíru indosant, jehož indosament je přeškrtnut. Je-li přeškrtnuto více indosamentů v nepřetržité řadě, legitimuje směnka indosanta, jenž vyhotovil první z řady přeškrtnutých indosamentů. A indosant, kterého směnka legitimuje jako majitele směnky by tímtež cenným papírem neměl být identifikován jako směnečný postihový dlužník, který ručí za zaplacení směnečného dluhu. Indosament, na nějž je třeba pohlížet tak, že v textu směnky není přítomen, nevykazuje potenciál být právním titulem pro směnečný ručitelský závazek indosanta. Přeškrtnutí činí z indosamentu „právní nic“, přeškrtnutý indosament tudíž nemá způsobilost zavázat indosanta zaplatit směnečný dluh.

6.2 Přeškrtnutí akceptačního prohlášení

Ustanovení čl. I. § 29 ZSŠ ve svém prvním odstavci uvádí: *„Přeškrtně-li směnečník své přijetí napsané na směnku, dříve než ji vrátí, platí, že přijetí odepřel. Dokud není prokázán opak, má se za to, že se přeškrtnutí stalo před vrácením směnky.“*

Ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ upravuje situaci, kdy je cizí směnka již vydána (emitována), je směnečníkovi předložena k přijetí, směnečník směnku opatří akceptačním prohlášením a dříve, než tuto vrátí jejímu předložiteli (zpravidla majiteli) akceptovanou, svoje akceptační prohlášení přeškrtně. Aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ na právní posouzení přeškrtnutí vlastní směnky je zcela nepřipadná, neboť mezi skutkovým základem obou uvedených situací existují zásadní

diference. Předně je třeba konstatovat, že vystavení směnky a její akceptace jsou principiálně odlišné akty. Vystavení směnky je (až na ojedinělé výjimky, kdy je emitována blankosměnka v podobě blankoakceptu nebo blankoaválu) prvotním počinem, jenž má za následek vznik směnky nebo blankosměnky. Protože Uplatněná směnka nevznikla jako zárodek směnky, ale jako směnka úplná, zaměří se žalobce nadále jen na emisi úplné směnky. Pokud by si výstavce po vyhotovení směnky rozmyslel její emisi, nevydá ji remitentovi nebo tuto zničí. Neexistuje žádný důvod k tomu, aby výstavce směnky po jejím vyhotovení akt vystavení tohoto cenného papíru eliminoval přeškrtnutím textu. U akceptace směnky je situace odlišná. Je-li směnečníkovi předložena cizí směnka k přijetí, je povinen tuto vrátit zpět jejímu předložiteli. Pokud tedy příjemce opatří cizí směnku, jež je mu předložena k přijetí, akceptačním prohlášením a poté si vstup do směnečného závazku rozmyslí, poskytuje mu ZSŠ pro situaci, že akceptovanou směnku ještě nevydal jejímu majiteli (či jinému předložiteli) možnost eliminovat účinky vyhotovení akceptačního prohlášení na uvedenou směnku tím, že akcept přeškrtně. Jak již žalobce uvedl výše, výstavce vlastní směnky má k dispozici jiné řešení v podobě nevydání směnky remitentovi.

Podle ustanovení čl. I. § 29 ZSŠ způsobuje přeškrtnutí akceptu, jež bylo realizováno před vydáním směnky předložiteli tohoto cenného papíru k přijetí, navození fikce, že směnečník tímto jednáním odepřel přijetí směnky. Ze stejného ustanovení ZSŠ lze dovodit, že přeškrtnutí akceptačního prohlášení, jež nastalo po vydání směnky předložiteli tohoto cenného papíru k přijetí, nemá žádný vliv na existenci směnečného závazku příjemce, jenž vznikl dodatečně přeškrtnutým akceptačním prohlášením. Pro úplnost dodávám, že účinky přeškrtnutého akceptu může ovlivnit oznámení akceptu příjemcem majiteli směnky nebo nejméně jednomu podpisateli směnky. Tato modifikace účinků přeškrtnutí akceptačního prohlášení uvedená v život konstatovanou notifikací přijetí směnky však nemá žádný relevantní průběh do právního posouzení přeškrtnutí směnky, nebudu ji tudíž z důvodu přehlednosti a srozumitelnosti následné argumentace zohledňovat.

6.3 Přeškrtnutí základní směnky

Vedle přeškrtnutí indosamentu, jehož právní režim je poměrně jednoznačný, se ve směnečné praxi můžeme nejčastěji setkat s přeškrtnutím základní směnky, což je počín, který má právní režim, jenž není zcela prost kontroverzních aspektů. Je-li přeškrtnuta základní směnka, nachází se na této zpravidla dvě diagonálně křížem vedené čáry nebo jedna úhlopříčně vedené čára z levého spodního rohu do pravého horního rohu. Pro zjednodušení budu dále pracovat s oběma případy jako modelovými podobami přeškrtnuté základní směnky, nemám však pochyb o tom, že předložené právní argumenty budou plně použitelné na jakoukoli podobu přeškrtnutí základní směnky, jejímž důsledkem není fyzické odstranění kterékoli z podstatných náležitostí směnky.

Právní důsledky přeškrtnutí základní směnky považuji za jednoznačné. Problémové aspekty tohoto zásahu do textu směnky se rekrutují z faktu, že se poměrně často objevuje názor, že přeškrtnutí základní směnky způsobuje neplatnost tohoto cenného papíru.

6.3.1 Případná neplatnost přeškrtnuté základní směnky

Setkal jsem se s názorem, že přeškrtnutí základní směnky způsobuje její tzv. „zneplatnění“. Nemám pochyb o faktu, že se jedná o názor nesprávný a právně neopodstatněný.

Nejdříve musím konstatovat, že neexistuje právní následek, jenž lze označit jako „zneplatnění právního jednání“. Stejně tak je třeba striktně odmítnout možnost, že právní jednání platné se dodatečně v důsledku právního jednání nebo právní události stane neplatným. Neplatnost lze samozřejmě konstatovat následně s účinky *ex tunc*, vždy se však jedná o právní důsledky okolností, které existovaly v okamžiku uskutečnění právního jednání.

Poukazují na fakt, že listina jako právní jednání je buď platná nebo neplatná, přehlédnout nelze ani možný následek vady právního jednání v podobě zdánlivosti (nulity). Předpoklady platnosti právního jednání se posuzují k okamžiku jeho uskutečnění. Obecný režim při uskutečnění právního jednání je takový, že buď jsou naplněny předpoklady jeho vzniku a platnosti, a v takovém případě se jedná o platné právní jednání, nebo předpoklady naplněny nejsou, v důsledku čehož se jedná o jednání zdánlivé nebo neplatné (když pro úplnost uvádím, že neplatnost právního jednání lze v některých případech konvalidovat).

Následné tzv. „zneplatnění“ písemného právního jednání zásahem do předmětné listiny - tedy navození stavu, že se z platného právního jednání stane právní jednání neplatné - je nemožné (například v případě roztrhání písemné smlouvy nebo odstrizení některé z podstatných náležitostí ze smlouvy zůstává smlouva jako právní jednání stále existující a platné, jen je nezbytné prokázat, že bylo skutečně učiněno způsobem a s obsahem, který byl nezbytný pro vznik a platnost tohoto právního jednání). Zničení listin, jejichž vyhotovení zakládá právní vztah, nemá zpravidla vliv nejen na platnost právního jednání, které vyhotovením a podepsáním listiny bylo učiněno, ale ani na obsah právního vztahu, který byl uvedeným prvotním projevem vůle založen. Výše popsaný režim absence vlivu zničení listiny na závazkový vztah, který byl touto založen, platí v obecné rovině s tím, že se vůči uvedenému pravidlu uplatňují výjimky. Jednu z těchto výjimek lze konstatovat právě u směnek. Jak jsem již uvedl výše, směnka je skripturním cenným papírem, což s sebou přináší zvláštní právní následky změny textu směnky nebo zničení směnky.

Vliv obsahu skripturních cenných papírů na obsah práv a povinností, které z něj vyplývají, je oproti obecnému režimu písemných právních jednání takový, že obsah směnečného vztahu je důsledně určen obsahem (textem) tohoto cenného papíru. Případné dodatečné odstranění podstatné náležitosti směnky z tohoto cenného papíru má tudíž za následek změnu právního statusu listiny.

Z nežízň žízeň dokáže učinit „postřižinský májový ležák“, přeměnu směnky na „nesměnku“ lze uskutečnit odstraněním některé z podstatných náležitostí směnky. Je-li z textu platné směnky dodatečně eliminována některá z podstatných náležitostí (nebo i více těchto nutných součástí textu směnky), přestává být taková listina směnkou.

Uvedený závěr (že v důsledku eliminace podstatné náležitosti z textu směnky tato přestává být směnkou) vyplývá z ustanovení čl. I. § 2 a § 76 ZSŠ (v kombinaci s čl. I. § 1 a § 75 ZSŠ), které se skutečností, že listina neobsahuje některou z podstatných náležitostí spojují její nulitu (zdánlivost), tedy fakt, že ji nelze považovat za směnku (ve vztahu k vlastní směnce je relevantní ustanovení čl. I. § 2 a § 76 ZSŠ). Uvedené ustanovení čl. I. § 76 ZSŠ je třeba vykládat tak, že předpoklad přítomnosti podstatných náležitostí v textu směnky je validní po celou dobu existence tohoto cenného papíru, takže platí, že listina, která obsahovala podstatné náležitosti směnky a byla tudíž směnkou, po odstranění nejméně jedné podstatné směnečné náležitosti přestává být směnkou.

Přeškrtnutí lící strany, které nemá za následek fyzické odstranění kterékoli z podstatných náležitostí směnky, nezpůsobuje „anulování“ či „zneplatnění“ tohoto cenného papíru, tedy navození stavu, že směnka přestává být směnkou.

Přeškrtnutí základní směnky nelze považovat ani za začlenění údaje do textu předmětné směnečné listiny, který by způsoboval neurčitost, nejasnost či nesrozumitelnost obsahu tohoto cenného papíru, přeškrtnutí lící strany směnky nemá ani povahu začlenění nepřípustného obsahu do textu této listiny, a nezakládá ani jiný důvod neplatnosti právního jednání.

K tématu dále uvádím, že právní jednání může být a případně je neplatné jen z důvodů uvedených v zákoně. Žádný zákon nepamatuje na důvod neplatnosti směnky v podobě přeškrtnutí lící strany tohoto cenného papíru. Nikde v zákoně - a rozhodně ne v ZSŠ nelze nalézt ustanovení, které by

zakotvovalo, že přeškrtnutá směnka je neplatná.

Setkal jsem se s názorem, že přeškrtnutá základní směnka je neplatná na základě analogického použití ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ. Mám za to, že analogické použití ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ při dovozování právního režimu přeškrtnuté základní směnky nepředstavuje věcně správné řešení konstatované situace. Odůvodnění uvedeného závěru předložím dále v textu v pasáži, v níž se budu věnovat analogii legis a její uplatnitelnosti při stanovení právních důsledků přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení (směnečných prohlášení, na jejichž přeškrtnutí ZSŠ výslovně nepamatuje).

K uvedenému doplňuji, že i kdyby možnost aplikace ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ při posouzení právních důsledků přeškrtnutí základní směnky na základě analogie legis byla vhodná, neotevíral by uvedený postup důvodně možnost posoudit přeškrtnutou základní směnku jako neplatnou.

Uvedený závěr je patrný přímo z textu konstatovaného ustanovení. Ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ uvádí: *„O tom, kdo má směnku v rukou, platí, že je řádným majitelem, prokáže-li své právo nepřetržitou řadou indosamentů, a to i tehdy, je-li poslední z nich blankoindosamentem. **Přeškrtnuté indosamenty platí přitom za nenapsané.** Následuje-li po blankoindosamentu další indosament, platí, že podpisovatel tohoto indosamentu nabyl směnky blankoindosamentem.“*

Z ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ vyplývá, že přeškrtnutý indosament není neplatný – platí totiž za nenapsaný. Jestliže není neplatný přeškrtnutý indosament, nelze na základě přiměřeného posouzení přeškrtnuté základní směnky podle ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ (per analogiam) dospět ke smysluplnému závěru, že přeškrtnutá základní směnka je neplatná.

6.3.2 Případné zničení směnky přeškrtnutím základní směnky

V praxi se lze setkat s názorem, že přeškrtnutí základní směnky (které není provedeno tak, že v jeho důsledku byla fyzicky odstraněna nejméně jedna podstatná náležitost směnky) má za následek zničení směnky. S uvedeným názorem nemohu souhlasit.

Zničení směnky lze spojovat buď s absolutním zánikem směnky jako listiny nebo s takovou změnou tohoto cenného papíru, v jejímž důsledku tato směnečná listina již nadále neobsahuje alespoň jednu podstatnou náležitost směnky. Pokud jsou i po přeškrtnutí základní směnky součástí textu tohoto směnečného prohlášení všechny její podstatné náležitosti a jsou-li tyto plně čitelné, nepřestala být směnka v důsledku přeškrtnutí základního směnečného prohlášení výstavce směnkou.

Směnečné právo je formální, nikoli však přepjatě formalistické. S výjimkou zákonem výslovně konstatovaných výjimek (viz ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 a § 29 odst. 1 ZSŠ) představuje přeškrtnutý čitelný text, který je nadále ve směnce uveden, integrální součástí textu tohoto cenného papíru.

Přeškrtnutý text nelze považovat za integrální součást slohové práce nebo matematické písemky, směnka je však písemností zcela jiného charakteru. Škrtnutí v textu tohoto cenného papíru je třeba posuzovat podle zákona a zákon s přeškrtnutím základní směnky žádné právní následky nespojuje.

6.4 Přeškrtnutí rukojemského prohlášení

Při výkonu advokacie jsem měl možnost se setkat s přeškrtnutými rukojemskými prohlášeními. Jedná se o akt jevově podobný přeškrtnutí základní směnky. Nejsm si jist, zda účastníci směnečných vztahů, kteří využívají přeškrtnutí rukojemského prohlášení jako prostředek eliminace avalistů ze seznamu směnečných dlužníků, domýšlí, jaký právní důsledek uvedený zásah do směnky přináší. Přeškrtnutí rukojemských prohlášení je zpravidla uskutečňováno jako reakce na dílčí úhradu směnečného dluhu nebo na prominutí směnečného dluhu. Pozici avalisty ve směnečném vztahu zpravidla ovlivní uvedené dílčí zaplacení či prominutí dluhu a ujednání, která s tímto souvisí,

přeškrtnutí rukojemského prohlášení má tudíž jen povahu doprovodného jevu, s nímž nejsou spojeny právní následky.

Pokud směnečný rukojmí a majitel směnky, kteří se podílí na přeškrtnutí rukojemského prohlášení, mají za to, že se jedná o zásah do směnky, který brání úspěšnému vymáhání směnečné pohledávky vůči avalistovi, zastávám právní názor výrazně odlišný.

Mám za to, že přeškrtnutí rukojemského prohlášení je zásahem do směnky, který má v zásadě podobný právní režim jako přeškrtnutí základní směnky. Závěry, které jsem výše předložil k právním následkům přeškrtnutí základní směnky, je tak namísto přiměřeně vztáhnout i na právní režim přeškrtnutí rukojemského prohlášení.

7. Podstatné a nepodstatné zásahy do směnky

J. Kotásek rozlišuje mezi podstatnými a nepodstatnými zásahy do směnky, když k uvedené problematice uvádí, že *„Změny textu musí být právně významné. Na nepodstatné úpravy listiny čl. I § 69 nedopadá, neboť skutečný obsah ze směnky se jimi nijak nemění.“* [10] Uvedený závěr spojuje s klasifikací zásahů do textu směnky, které spadají a nespádají pod regulaci obsaženou v ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ – tedy, zda se jedná o změny textu směnky, na něž dopadá právní pravidlo zakotvené v ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ, nebo nikoli.

Mám za to, že uvedenou klasifikaci lze uchopit širěji a zobecnit ji na členění zásahů do textu směnky, které mají právní účinky a s nimiž právní účinky spojovat nelze. Vyjadřuji přesvědčení, že přeškrtnutí směnky, které není v ZSŠ výslovně upraveno, představuje právě J. Kotáskem zmiňovanou „nepodstatnou – právně nevýznamnou“ úpravu směnky, z níž nelze dovozovat jakékoli právní následky.

8. Přeškrtnutí textu ve směnce a judikatura

Judikatura se přeškrtnutí směnky nevěnuje. Nejblíže problematice právní bezvýznamnosti neregulovaným škrtnutím ve směnce je rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 28 Cdo 1869/2006, v němž soud však právně hodnotil případ, kdy bylo do originálu směnky zasaženo policejními orgány, *„které ji po levé straně opatřily čtyřmi otvory pro všítní do spisu, v levé dolní části pod podpisem otiskly razítko „Policie ČR - Došlo 10. I. 2000“, v pravém dolním rohu otiskly další razítko „1-3181-9“, v pravém horním rohu vepsaly číslo listu „15“ a tužkou vepsaly poznámku, kterou přeškrtnuly perem a posléze vygumovaly. Navíc byl podle žalobce pozměněn podpis nad textem „ing. J. H.“ dodatečnými čarami, což učinilo případnou grafologickou analýzu podpisu nemožnou.“* Nejvyšší soud ČR k platnosti takové směnky konstatoval, že: *„předmětná listina je platnou směnkou, neboť obsahuje všechny náležitosti směnky vlastní podle čl. I § 75 zákona směnečného a šekového. Poškození směnky nastala v době, kdy byla směnka svěřena policejním orgánům (proděravění při levém okraji, otisk razítek do oblasti pod podpisem výstavce, připsání čísla listu do levého horního rohu, vepsání poznámky, její přeškrtnutí a vygumování), nijak nezměnily závazky účastníků směnečného vztahu. Samotný text směnky nebyl změněn a nelze ani dovodit, že by uvedené změny měly platnost jako směnečněprávní úkon, neboť zákon směnečný a šekový s nimi nespojuje žádné právní následky. I kdyby se však o změny směnky jednalo, byl by výstavce směnky Ing. H. zavázán podle původního textu (srov. čl. I § 69 zákona směnečného a šekového), což by pro žalobce nebyl problém prokázat, neboť disponuje notářsky ověřenou kopií směnky z doby před změnami. Uvedené platí rovněž pro pozměněný podpis výstavce Ing. H., neboť existují dostatečné důkazy k prokázání skutečnosti, že podpis na směnce je pravý (notářsky ověřená kopie z doby před podpisem směnky, vyjádření kriminalistického ústavu, svědectví F. T.).“* [11]

Z uvedeného rozhodnutí lze dovozovat závěr, že je třeba rozlišovat právně významné a právně

bezvýznamné zásahy do textu směnky, a dále pak závěr, že při hledání právních důsledků zásahů do textu směnky je třeba zkoumat, zda tyto spadají pod regulaci změn textu směnky, jež je zakotvena v ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ, či nikoli.

9. Právní posouzení přeškrtnutí směnečných prohlášení a analogie legis

Při hledání řešení, jak právně posoudit výslovně právně neupravené přeškrtnutí textu ve směnce, nelze opomenout možnost uplatnění analogie legis.

Preferuji, když odborné články nejsou založeny jen na pouhé argumentaci; do svých úvah se vždy snažím začlenit i praktické aspekty předmětné problematiky. Vzhledem k faktu, že právní spory vznikají a mohou vznikat zejména ohledně právních důsledků přeškrtnutí základní směnky a rukojemského prohlášení, zaměřím se při posuzování využitelnosti analogie legis pro vymezení právního režimu přeškrtnutí směnečných prohlášení zejména na výše uvedená směnečná prohlášení - základní směnku a rukojemské prohlášení.

9.1 Analogie legis

Využití analogie legis nepředstavuje nástroj pro libovolnou aplikaci právních pravidel zakotvených pro skutkové podstaty, které se neshodují se skutkovým vymezením norem, jež mají být v rámci analogie aplikovány. Využití analogie legis má svoje jasně daná pravidla.

Analogii legis je nezbytné vnímat jako prostředek pro vypořádání se s nezáměrným mlčením zákona, tedy s případem mezery v zákoně.

Doktrína se k analogii legis staví následovně:

- Dle K. Eliáše je využití analogie legis namístě, jestliže dospějeme ke zjištění, že mezera v zákoně je spíše než záměrem, výsledkem nedokonalosti textu zákona coby lidského díla, přičemž klíčovým vodítkem na cestě k takovému zjištění je ratio legis.^[12]
- Pelikán, R. Pelikánová se k využití analogie legis vyjadřují následovně: „Analogie znamená vždy a jenom, že používáme pravidlo určené pro jiné případy na konkrétní poněkud odlišný případ. ...hledáme nevyřčenou vůli zákonodárce: snažíme se zjistit, jaké pravidlo by stanovil, kdyby mu zkoumaný případ přišel na mysl.“^[13]
- V. Knapp se vyjadřuje k limitům pro využití analogie legis, když k uvedenému uvádí: „Použití analogie ovšem má své meze. (...) Analogie je dále nepřipustná tam, kde skutkové podstaty jsou v zákoně vypočítány taxativně atd.“^[14]

Z výše uvedených závěrů teorie práva vyplývají dvě zásadní omezení pro využití analogie legis. Analogickou aplikaci jiného ustanovení téhož zákona lze využít v případě, že:

- a. Rozhodný, právem výslovně neupravený skutkový stav představuje mezeru v zákoně, tedy nezáměrné opomenutí zákonodárce,
- b. Na neupravenou situaci nemá být analogicky vztaženo právní pravidlo, jež je zakotveno v rámci taxativního výčtu.

9.1.1 Mezera v zákoně

Při zodpovězení otázky, zda je namístě absenci právní úpravy přeškrtnutí některých směnečných prohlášení či dílčích textů ve směnce považovat za mezeru v zákoně, je namístě zohlednit zásadní fakt, jenž spočívá ve faktu, že ZSŠ upravuje přeškrtnutí některých směnečných prohlášení. Problematika škrtnutí ve směnce tedy nezůstala tvůrci směnečného práva nepovšimnuta. Směnečné právo tedy neobsahuje mezeru, která by spočívala v opomenutí právní úpravy škrtnutí ve směnce.

Zbývá tedy vyřešit otázku, zda je namístě považovat za mezeru v zákoně absenci právní úpravy přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení nebo směnečných doložek. Absenci právní regulace přeškrtnutí textů a zejména pak směnečných prohlášení, na něž ZSŠ výslovně nepamatuje, za mezeru v zákoně, tedy opomenutí zákonodárce, nepovažují.

ZSŠ je promyšlenou právní normou, jejíž obsah je výsledkem přibližně 150letého vývoje a tří unifikačních konferencí uskutečněných v roce 1910 a 1912 v Haagu a v roce 1930 v Ženevě.

Na našem území platily v posledních přibližně 100 letech (přesně v posledních 92 letech) celkem 3 právní normy (dva zákony a jedno z vládních nařízení) upravující směnečné právo. Jednalo se o směnečný zákon č. 1/1928 Sb., jednotný směnečný řád vydaný vládním nařízením č. 111/1941 Sb. a o ZSŠ. Ve vztahu k přeškrtnutí směnečných prohlášení upravují všechny tři normy přeškrtnutí indosamentu, dvě poslední právně regulují přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení, a ani jeden z uvedených právních předpisů neupravuje právní následky přeškrtnutí základní směnky.

Všechny tři uvedené právní předpisy, které na našem území upravují v posledních 92 letech směnečné právo vychází ze vzorových předpisů, které vznikly při unifikačních procesech v rámci Evropy. Směnečný zákon č. 1/1928 Sb. obsahově vychází (byť ne důsledně) z Jednotného směnečného řádu, který byl přijat jako vzorový směnečný zákon na směnečné unifikační konferenci v Haagu v roce 1912. Jak výše zmíněný Jednotný směnečný řád (vydaný vládním nařízením č. 111/1941 Sb.), tak i ZSŠ obsahově důsledně vychází (a svým zněním v podstatě kopírují) Jednotný směnečný zákon, který byl přijat na ženevské směnečněprávní konferenci v roce 1930.

ZSŠ obsahově kopíruje Jednotný směnečný zákon, jenž byl přijat jako vzorový směnečný zákon pro účastníky tehdejší směnečněprávní konference v Ženevě v roce 1930. Na jeho tvorbě se podíleli tehdejší nejvýznamnější odborníci na směnečné právo z Evropy. Rovněž na Jednotném směnečném řádu, jenž byl přijat na Haagské směnečněprávní konferenci, jež se konala v roce 1912, a na níž došlo k významnému sblížení koncepcí rakousko-německé směnečné doktríny a francouzské doktríny směnečného práva, pracovali elitní právníci zabývající se směnečným právem z nejvýznamnějších zemí Evropy.

A žádný z uvedených předpisů nepamatuje na právní úpravu přeškrtnutí základní směnky, zatímco přeškrtnutí indosamentu je právně regulováno již od roku 1912.

Článek 15 Jednotného směnečného řádu, který byl přijat na Haagské konferenci v roce 1912^[15] zněl: *„Majitel směnky pokládá se za majitele řádně vykázaného, prokáže-li svoje právo nepřetržitou řadou indosamentů, byť i poslední indosament byl blankoindosamentem. Následuje-li po blankoindosamentu indosament další, má se za to, že pisatel tohoto nabytí směnky blankoindosamentem. **Přeškrtnuté indosamenty se v řadu indosací nepočítají.**“*

Ustanovení § 32 odst. 2 československého zákona směnečného z 13.12.1927, č. 1. Sb. z. a n. z r. 1928 znělo: *„**Přeškrtnuté indosamenty platí při zkoumání legitimace za nenapsané.**“*

První odstavec ustanovení čl. 16 Jednotného směnečného řádu vydaného vládním nařízením č. 111/1941 Sb. zněl: *„Na toho, kdo má směnku v rukou, se hledí jako na oprávněného majitele, pokud prokáže své právo nepřetržitou řadou indosamentů, a to i tehdy, jestliže poslední indosament je nevyplněným indosamentem. **Na přeškrtnuté indosamenty se hledí přitom jako na nenapsané.** Následuje-li po nevyplněném indosamentu další indosament, se hledí na výstavce tohoto indosamentu jako na nabyvatele směnky nevyplněným indosamentem.“*

Celé generace odborníků na směnečné právo po dobu 110 let napříč Evropou měly za to, že problematiku přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení (zejména základní směnky a rukojemského

prohlášení) není třeba právně regulovat a že postačí právní úprava přeškrtnutí indosamentu, k níž v roce 1930 byla přidána právní regulace přeškrtnutí akceptačního prohlášení. Vyjadřují přesvědčení, že se jednalo o promyšlený postup a postoj kvalifikovaných odborníků. Nemám pochyb o faktu, že absence právní úpravy přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení představuje nikoli mezeru v zákoně, kterou je třeba zaplnit analogií legis, ale o úmyslný počín tvůrců směnečného práva, kteří důvodně zastávali názor, že přeškrtnutí základní směnky, rukojemského prohlášení nebo i dalších směnečných prohlášení s výjimkou indosamentu a akceptačního prohlášení nemá mít žádné právní následky, pokud zůstaly v textu směnky přítomny a čitelné všechny podstatné náležitosti těchto prohlášení.

9.1.2. Taxativní výčet právně regulovaných přeškrtnutí směnečných prohlášení

ZSŠ je členěn do tří článků, z nichž první je věnován směnečnému právu a směnečnou problematiku upravuje rovněž část článku třetího. Celkem se právní regulaci směnečného práva věnuje necelých 100 paragrafů. Dvě z uvedených ustanovení obsahují právní úpravu přeškrtnutí směnečných prohlášení. Jedná se o již výše konstatovaná ustanovení čl. I. § 16 a § 29 ZSŠ.

Ve směnečném právu se vyskytuje okolo deseti směnečných prohlášení, tedy písemných právních jednání, která zakládají směnečný závazek nebo významně ovlivňují práva a povinnosti účastníků směnečného vztahu. Výčet těchto prohlášení jsem uvedl v jedné z předchozích pasáží této úvahy.

Mám za to, že zákonodárci byli plně při smyslech a počínali si kvalifikovaně, když přijali ZSŠ ve znění, v němž až na drobné výjimky platí více než 70 let a ve znění, které vzniklo v roce 1930. Směnečný zákon koncipovali nejvýznamnější odborníci na směnečné právo celoevropského formátu. Tito autoři směnečného zákona velmi dobře věděli, že vedle indosamentu a akceptačního prohlášení existují i další směnečná prohlášení. Autoři směnečného zákona byli více než jen povrchně obeznámeni s faktem, že základem směnky jako cenného papíru je základní směnka, že směnku lze avalovat připojením rukojemského prohlášení na tento cenný papír a věděli rovněž, že směnku lze převést indosací, která se sestává, mimo jiné, i z připojení indosamentu na směnku (zpravidla na její rubovou stranu).

Když tito autoři směnečného zákona (Jednotného směnečného zákona, který byl přijat v roce 1930 na směnečněprávní konferenci v Ženevě a který byl do českého právního řádu implementován přijetím ZSŠ) upravili právní důsledky přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení, nepochybně si byli vědomi faktické možnosti, že účastníci směnečného vztahu přeškrtnou i jiná směnečná prohlášení než indosament nebo akcept. Důvodem, proč škrtnutí základní směnky nebo rukojemského prohlášení (či dalších směnečných prohlášení) právně neregulovali, nebyl fakt, že by tuto možnost nepředpokládali nebo že by už neměli dostatek času (anebo volné paragrafy k použití).

Důvodem absence právní regulace přeškrtnutí základní směnky nebo rukojemského prohlášení je fakt, že přeškrtnutí těchto směnečných prohlášení nebylo třeba právně upravit. Právní regulace přeškrtnutí indosamentu a akceptačního prohlášení má svoje věcné důvody (přeškrtnutí indosamentu je ochranným opatřením, které je oprávněn uskutečnit indosant, který zaplatil směnečný dluh a který je povinen směnku vydat dalšímu směnečnému dlužníku, který zaplatil směnečný dluh uvedenému indosantovi v rámci směnečného regresu), pro právní regulaci přeškrtnutí základní směnky a rukojemského prohlášení nebyl (a nadále není) dán důvod.

Výčet právních následků, které jsou spojeny s přeškrtnutím vybraných směnečných prohlášení – indosamentu a akceptačního prohlášení, jež jsou upraveny v čl. I. § 16 a § 29 ZSŠ, je tudíž zjevně uzavřený, neboť autoři ZSŠ a tím i zákonodárci neměli v úmyslu upravit právní následky přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení, neboť k takové právní regulaci neshledali důvod.

9.1.3. Specifika směnečných prohlášení

Směnka se sestává primárně ze základního směnečného prohlášení – základní směnky. Na směnku mohou být připojena různá směnečná prohlášení. Základní směnka je na směnce přítomna vždy, neboť tvoří její podstatu. Poměrně často se na směnce vyskytuje i rukojemské prohlášení a indosament. Cizí směnky bývají často akceptovány. Tím sice není výčet směnečných prohlášení uzavřen, jedná se však o popis nejčastěji užívaných směnečných prohlášení. Každé z uvedených směnečných prohlášení má svoje nezaměnitelná pravidla. Každé z těchto má jiné náležitosti, každé z nich bývá vyhotovováno na jinou část směnky, většina z nich má svoji zjednodušenou podobu. Všechna směnečná prohlášení představují písemné právní jednání sui generis s výrazně samostatným a specifickým právním režimem.

Rozdíly mezi právním režimem jednotlivých směnečných prohlášení jsou zásadní. Nedatovaný indosament je považován (až do prokázání opaku) za uskutečněný před uplynutím lhůty k protestu, má tedy právní režim indosamentu a nikoli pouhého podindosamentu, který způsobuje jen nesměnečný převod směnky. Nedatovaná základní směnka však není platnou smenkou. Z uvedeného však (na základě analogie práva) nelze dovozovat, že nedatovaná základní směnka má být až do okamžiku prokázání opaku považována za vystavenou v určitou dobu. Právním následkem nedatování základní směnky je fakt, že tato není smenkou.

Základní směnka musí být prosta podmínky. Podmíní-li výstavce vlastní směnky platební slib, je podmínění směnečného závazku výstavce stíženo nulitou směnky (viz ustanovení čl. I. § 75 ZSŠ). Stejně tak přijetí směnky musí být bezpodmínečné (viz ustanovení čl. I. § 26 odst. 1 ZSŠ). Naopak ustanovení čl. I. § 12 ZSŠ zakotvuje, že podmínka, za níž byl učiněn indosament, platí za nenapsanou.

Pouhý podpis rukojmího na lící straně směnky může být rukojemským prohlášením, pouhý podpis na rubové straně směnky může být indosamentem.

Obsah i právní režimy různých směnečných prohlášení jsou natolik odlišné, že právní následky „atypického obsahu“ některého ze směnečných prohlášení nelze vztahovat na jiná směnečná prohlášení.

Směnečná prohlášení nejsou kostkami ve stavebnici lego, aby je bylo možné libovolně zaměňovat. Směnečná prohlášení jsou specifickými právními jednáními, jejichž obsah a právní režim jsou natolik specifické, že právní účinky abnormalit v těchto prohlášeních nelze zaměňovat – a to ani na základě užití analogie legis.

9.2. Pokud analogie legis, tak které ustanovení

Pokud by analogie legis byla pro posouzení právních důsledků přeškrtnutí základní směnky přece jen přípustná, je třeba najít ustanovení, které by pro aplikaci per analogiam na uvedenou situaci bylo vhodné. Teoreticky připadají v úvahu tři ustanovení. Jedná se o:

- čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ,
- čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ a
- čl. I. § 69 ZSŠ.

9.3. Přeškrtnutí směnečného prohlášení a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ

V rámci úvah o přiměřeném použití některého z ustanovení ZSŠ na právní posouzení přeškrtnutí základní směnky je zmiňováno ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ. Považuji za nezbytné vypořádat se i s případnou analogickou aplikací ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ na přeškrtnutí rukojemského

prohlášení.

9.3.1 Přeskrtnutí základní směnky a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ

Případnému přiměřenému využití ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ při posuzování právních následků přeskrtnutí základní směnky (v rámci analogie legis) brání věcná překážka spočívající v souvztažnosti ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ a ustanovení čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ. Regulérní věcná souvislost ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ s ustanovením čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ činí případný závěr, že přeskrtnutí základní směnky je třeba posuzovat na základě analogie legis podle ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ, zcela neudržitelným.

Právní následek přeskrtnutí indosamentu spočívající ve faktu, že je považován za nenapsaný, není právně zakotven izolovaně, je totiž bezprostředně spjat s právní úpravou možného postupu indosanta, který zaplatí směnečný dluh. Druhý odstavec čl. I. § 50 ZSŠ uvádí: „*Každý indosant, který směnku vyplatil, může škrtnout svůj indosament a indosamenty po něm následující.*“

Ustanovení čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ poskytuje indosantovi, který zaplatí směnečný dluh, mandát pro přeskrtnutí jeho indosamentu a indosamentů následujících. Věcná souvislost mezi ustanovením čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ a ustanovením čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ je pro hodnocení případné přiměřené aplikovatelnosti ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ na přeskrtnutí základní směnky významná. Důsledek přeskrtnutí indosamentu lze popsat tak, že přeskrtnuté indosamenty platí za nenapsané. Právní důsledek přeskrtnutí indosamentu vyhodnocuji tak, že na indosament je třeba pohlížet tak, že se v textu směnky nevyskytuje. Vymezení právních účinků přeskrtnutí indosamentu je třeba považovat za koordinovanou reakci na možnost indosatářů přeskrtnout indosament poté, co vyplatí směnku. Za nenapsané se přeskrtnuté indosamenty považují proto, že ZSŠ předvídá, že indosanti po zaplacení směnečného dluhu budou škrtnat svoje indosamenty a indosamenty následující, v důsledku čehož je třeba účinky existence přeskrtnutých indosamentů eliminovat.

Indosant, který zaplatí směnečný dluh je oprávněn škrtnout svůj indosament a indosamenty následující z toho důvodu, že lze důvodně předpokládat, že indosant, který vyplatil směnku, povede následně směnečný regres. A uvedený indosant, který poté, co mu jiný směnečný dlužník zaplatí směnečný dluh (například výstavce vlastní směnky), je povinen tomuto vydat směnku. A logickým preventivním krokem je v popsané situaci přeskrtnutí indosamentu. A na ochranu indosanta, který zaplatil směnečný dluh, vede další směnečný postih nebo regres a je nucen směnku vydat dlužníkovi, který mu zaplatí směnečný dluh, je do zákona včleněna možnost škrtnout indosament a v čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ zakotven důsledek přeskrtnutí indosamentu v podobě, že se přeskrtnutý indosament považuje za nenapsaný.

Přeskrtnutí základní směnky však ZSŠ nepřepokládá, neboť pro výstavce vlastní směnky připravil zákonodárce pro případ zaplacení směnečného dluhu zcela jiné řešení. Výstavce vlastní směnky, který zaplatí směnečný dluh, má právo požadovat, aby směnka byla opatřena kvitancí a vydána zaplativšímu výstavci. Škrtnutí základní směnky je tak nesmyslným krokem, který není výrazem realizace oprávněného zájmu zaplativšího dlužníka a jehož následky není třeba upravovat.

Škrtnutí základní směnky není důvodným ochranným opatřením výstavce směnky, který zaplatil směnečný dluh, ale projevem neznalosti směnečného práva. A právní stanovisko, jehož podstatou je závěr, že přeskrtnutí základní směnky by mělo být posuzováno podle ustanovení čl. I. § 16 ZSŠ, postrádá oporu v zákoně a představuje jeden z typických projevů neznalosti směnečného práva.

Přeskrtnutí základní směnky není důvodné posuzovat analogicky podle ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ, (mimo jiné) i proto, že zaplacení směnečného dluhu indosantem a výstavcem vlastní směnky je

spojeno se zcela jinými ochrannými mechanismy pro zaplativšího dlužníka, jejichž existence a právní úprava činí z přeškrtnutí indosamentu a základní směnky tak zásadně rozdílné situace, že aplikace ustanovení čl. I. § 16 odst.1 ZSŠ na přeškrtnutí základní směnky je zcela nevhodná.

Odhlédnout nelze ani od faktu, že směnečná prohlášení mají svoje významná specifika a jejich právní režimy nelze zaměňovat. S ohledem na výše uvedené mám zato, že dovozování závěru, že přeškrtnutí základní směnky je třeba posoudit per analogiam podle ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ není průkopnickým a novátorským kvalifikovaným výkladem ZSŠ, ale projevem neznalosti uvedené normy. Jedná se o názor založený na povrchní argumentaci, která dovozuje zásadní právní následky z nahodilosti, jež není podložena systémovým a funkčním hodnocením jednotlivých směnečných prohlášení.

Právní názor, že právní aspekty různých směnečných prohlášení jsou zaměnitelné, odporuje obsahu směnečného práva. Zatímco indosament se může vyskytovat ve své „holé“ podobě (může spočívat v pouhém podpisu indosanta vyhotoveném na rubovou stranu směnky), u základní směnky taková možnost neexistuje. Indosament nemusí být datován, datace základní směnky je naopak podstatnou náležitostí tohoto směnečného prohlášení. Indosament může být plnohodnotně vyhotoven na opis směnky, podstatou základní směnky je, že se nachází na originálu tohoto cenného papíru, jelikož základní směnka tvoří esenci směnky.

A právní následek přeškrtnutí indosamentu v podobě, že platí za nenapsaný, je svébytným důsledkem, který je vlastní indosamentu a který nelze přiřazovat základní směnce.

9.3.2 Přeškrtnutí rukojemského prohlášení a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ

Případnému podřízení právního režimu přeškrtnutí rukojemského prohlášení ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ (v rámci analogie legis) sice nebrání věcná překážka spočívající ve funkční vazbě ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ a ustanovení čl. I. § 50 odst. 2 ZSŠ, přesto však nepovažují čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ za normu, která by měla jako právní norma podpůrná ovlivňovat (byť v intencích rozumné „přiměřenosti“) právní dopady přeškrtnutí rukojemského prohlášení. Mám za to, že i směnečný rukojmí, který zaplatí směnečný dluh, má právo přeškrtnout svoje rukojemské prohlášení.^[16] Uvedené přeškrtnutí rukojemského prohlášení však podle mého přesvědčení s ohledem na chybějící právní úpravu nemá směnečněprávní důsledky ve smyslu eliminace směnečného závazku avalisty, uvedený zásah do směnky má však vliv na dobrou víru či její absenci nabyvatele směnky, na níž je podepsán směnečný rukojmí, který již směnečný dluh zaplatil. Indosace a avalování směnky jsou natolik odlišné počiny v právním životě směnky, že přiměřenou aplikaci ustanovení čl. I. § 16 odst. 1 ZSŠ na přeškrtnutí rukojemského prohlášení nepovažují za vhodnou již z důvodu zmíněné difference mezi průběhem a důsledky indosace směnky na jedné straně a avalováním tohoto cenného papíru na straně druhé.

9.4 Přeškrtnutí směnečného prohlášení a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ

Právní důsledky přeškrtnutí akceptačního prohlášení jsou výrazně odlišné od právních účinků přeškrtnutí základní směnky, mezi škrtnutím akceptačního prohlášení a rukojemského prohlášení jistou podobnost nalézt lze. Nenaplnění obecných předpokladů pro využití analogie legis brání přiměřenému využití ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ na posouzení přeškrtnutí jakéhokoli jiného směnečného prohlášení než směnečného akceptu.

9.4.1 Přeškrtnutí základní směnky a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ

V rámci mechanického přístupu k obsahu zákona by čtenář mohl pomýšlet na analogické použití ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ pro posouzení důsledků přeškrtnutí lící strany směnky, neboť uvedené ustanovení taktéž upravuje problematiku škrtnání ve směnce.

K uvedenému konstatuji, že ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ právně reguluje a priori odlišnou skutkovou situaci. Ustanovení čl. I. § 29 ZSŠ ve svém prvním odstavci uvádí: „*Přeškrtně-li směnečník své přijetí napsané na směnku, dříve než ji vrátí, platí, že přijetí odepřel. Dokud není prokázán opak, má se za to, že se přeškrtnutí stalo před vrácením směnky.*“

Ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ upravuje situaci, kdy

- je cizí směnka již vydána (emitována),
- je směnečníkovi předložena k přijetí,
- směnečník směnku opatří akceptačním prohlášením a
- směnečník dříve, než tuto vrátí jejímu předložiteli (zpravidla majiteli) akceptovanou, svoje akceptační prohlášení přeškrtně.

Aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ na přeškrtnutí vlastní směnky je zcela nepřipadná, neboť (jak jsem uvedl výše) mezi skutkovým základem obou uvedených situací existují zásadní diference. Předně je třeba konstatovat, že vystavení směnky a její akceptace jsou principiálně odlišné akty. Vystavení směnky je (až na ojedinělé výjimky, kdy je emitována blankosměnka v podobě blankoakceptu nebo blankoavalu) prvotním počinem, jenž má za následek vznik směnky nebo blankosměnky. Pokud by si výstavce po vyhotovení směnky rozmyslel její emisi, nevydá ji remitentovi nebo tuto zničí. Neexistuje žádný důvod k tomu, aby výstavce směnky po jejím vyhotovení akt vystavení tohoto cenného papíru eliminoval přeškrtnutím textu. U akceptace směnky je situace odlišná. Je-li směnečníkovi předložena cizí směnka k přijetí, je povinen tuto vrátit zpět jejímu předložiteli. Pokud tedy příjemce opatří cizí směnku, jež je mu předložena k přijetí, akceptačním prohlášením a poté si vstup do směnečného závazku rozmyslí, poskytuje mu ZSŠ pro situaci, že akceptovanou směnku ještě nevydal jejímu majiteli (či jinému předložiteli) možnost eliminovat účinky vyhotovení akceptačního prohlášení na uvedenou směnku tím, že akcept přeškrtně. Výstavce směnky má k dispozici jiné řešení pro zamezení vzniku jeho směnečného závazku v podobě nevydání směnky remitentovi.

Z výše uvedeného důvodu je analogická aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ na přeškrtnutí základní směnky zcela nepřipadná.

9.4.2 Přeškrtnutí rukojemského prohlášení a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ

Snaha eliminovat důsledky avalování směnky přeškrtnutím rukojemského prohlášení má o něco průchodnější právní konstrukci než úvahy o potlačení právních následků vystavení směnky jejím přeškrtnutím.

Přiměřené použití ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ pro posouzení právních důsledků přeškrtnutí rukojemského prohlášení nepovažuji z věcného hlediska za a priori nemožné. Opatření směnky rukojemským prohlášením není funkčně zcela odlišné od přijetí směnky. Avalování směnky je uskutečněno na základě předložení směnky, která je po připojení rukojemského prohlášení na směnku nebo po odepření avalování tohoto cenného papíru vrácena předložiteli této směnečné listiny (zpravidla směnečnému věřiteli). Podstatné rozdíly mezi akceptací a avalováním směnky spočívají ve faktu, že příjemce je hlavním směnečným dlužníkem, přijetí směnky může relevantně provést jen směnečník, prezentace směnky k akceptu je v některých případech zachovacím (tedy povinným) úkonem majitele směnky a odepření přijetí směnky je nezbytné ve vybraných situacích

nechat osvědčit protestem. Způsobem vzniku a provedení si však jsou akceptace a avalování směnky podobné.

Pokud by byly splněny obecné předpoklady pro uplatnění analogie legis při posouzení právních důsledků přeškrtnutí rukojemského prohlášení (což podle mého názoru nejsou), nepovažoval bych přiměřené podřízení právního režimu přeškrtnutí rukojemského prohlášení ustanovení čl. I. § 29 odst. 1 ZSŠ za a priori nevhodné.

9.5 Přeškrtnutí směnečného prohlášení a případná analogická aplikace ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ

Jak jsem již uvedl výše, absence výslovné právní úpravy přeškrtnutí základní směnky nepředstavuje mezeru v zákoně. Neexistuje-li mezera v zákoně, není důvodné tuto „nemezeru“ zaplňovat přiměřeným použitím ustanovení, jež upravuje obdobnou skutkovou podstatu, na základě analogie legis. Navíc existují další důvody pro nepoužití analogie zákona při stanovení právního režimu přeškrtnutí směnečných prohlášení, jejichž eliminace škrtnutím není v ZSŠ právně upravena; jedná se o fakt, že výčet směnečných prohlášení, která (nebo jejichž právní účinky) jsou přeškrtnutím potlačena, je uzavřený.

Pokud by však při posouzení přeškrtnutí indosamentu měla být využita analogie legis, bylo by namíste zaměřit pozornost na ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ.

Pro přímé podřízení právních následků přeškrtnutí textu ve směnce ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ je dán důvod v případě, že

- je uvedeným zásahem do textu směnky přeškrtnutý údaj fyzicky odstraněn (například je přeškrtnut tak silnou čarou či více čarami tak, že již není ve směnečné listině čitelný),
- přeškrtnutím odstraněný text nepředstavuje podstatnou náležitost nebo je přeškrtnut a přestane být v uvedené listině ze směnky patrný.

V ostatních situacích není bezprostřední aplikace ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ na přeškrtnutí směnky důvodná, neboť

- je-li uvedeným zásahem do textu směnky odstraněna podstatná náležitost směnky (nebo i několik údajů s uvedenou právní charakteristikou), přestává být listina směnkou a je namíste postupovat podle ustanovení čl. I. § 90 ZSŠ, což vylučuje užití ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ,
- pokud přeškrtnuté údaje zůstaly součástí směnky, tedy v případě, že jsou i nadále čitelné a lze bez obtíží určit jejich znění, nejedná se o relevantní změnu textu směnky.

Ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ uvádí: *„Byl-li změněn text směnky, jsou ti, kdož se podepsali na směnku po této změně, zavázáni podle změněného textu; ti, kdož se podepsali dříve, jsou zavázáni podle textu původního.“*

Při případné přiměřené aplikaci ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ na situace, kdy přeškrtnutý text zůstal součástí obsahu směnky, je třeba na právní vztah aplikovat následující právní pravidlo - ti podpisatelé směnky, kteří se na uvedený cenný papír podepsali před změnou (přeškrtnutím textu), jsou směnečně zavázáni podle textu směnky, který tato měla při podpisu tedy před zásahem do textu; ti podpisatelé směnky, kteří se na uvedenou směnečnou listinu podepsali po změně (přeškrtnutí textu), jsou směnečně zavázáni podle textu směnky, který tato měla také při podpisu tedy po zásahu do textu. Protože přeškrtnutí směnky, v jehož důsledku nebyly fyzicky odstraněny žádné údaje z listiny, nijak neovlivnilo text směnky, jsou z uvedené směnky (shodně) zavázáni všichni podpisatelé existujícího (byť přeškrtnutého) textu. Na základě případného přiměřeného použití ustanovení čl. I. § 69 ZSŠ na posouzení právních důsledků přeškrtnutí směnky, které nemělo za

následek odstranění přeškrtnutých údajů z listiny (na základě analogie legis), je namíste konstatovat, že přeškrtnutí směnky s výše uvedenou vizuální charakteristikou nemá vliv na obsah směnečné pohledávky, jež je do směnky vtělena a na obsah směnečných závazků, které ze směnky vyplývají.

10. Přeškrtnutí části směnečného prohlášení - podstatných náležitostí nebo směnečných doložek

Mám za to, že přeškrtnutí části směnečného prohlášení má stejné právní důsledky jako přeškrtnutí těch směnečných prohlášení, jejichž přeškrtnutí není v ZSŠ právně upraveno. S výjimkou škrtnutí části indosamentu a části akceptačního prohlášení mi není znám důvod, pro který by přeškrtnutí jen části směnečného prohlášení mělo mít jiné důsledky než přeškrtnutí celého směnečného prohlášení. Přeškrtnutí části indosamentu a části akceptačního prohlášení není namíste právně posoudit podle ustanovení čl. I. § 16 odst.1 a § 29 odst. 1 ZSŠ. Obě tato ustanovení se zabývají přeškrtnutím celého indosamentu a akceptačního prohlášení. Z podstaty věci vyplývá, že přeškrtnutí části indosamentu nemůže mít za následek fakt, že se k indosamentu nepřihlíží. A že by se nepřihlíželo jen k přeškrtnuté části indosamentu - takový právní režim, v jehož rámci by se nepřihlíželo jen k části indosamentu, by zcela postrádal smysl. A stejné je to s přeškrtnutím části akceptačního prohlášení.

Závěr

Přeškrtnutí textu ve směnce evokuje zajímavou právní diskusi. Ve všeobecné povědomosti laické (a bohužel mnohdy i odborné) veřejnosti se prosazuje názor, že přeškrtnutí směnky způsobuje její neplatnost. Ohledně přeškrtnutí dalších směnečných prohlášení (akceptačního prohlášení, rukojemského prohlášení a indosamentu) panují spíše nejasnosti (a často i neznalost) než vyhraněný postoj.

ZSŠ pamatuje na právní regulaci dvou přeškrtnutých směnečných prohlášení - dle ustanovení čl. I. § 16 platí přeškrtnutý indosament za nenapsaný a ustanovení čl. I. § 29 zakotvuje, že akceptační prohlášení, které směnečník přeškrtnul dříve, než prezentovanou směnku vrátil jejímu předložiteli, signalizuje odepření přijetí směnky.

Právní důsledky přeškrtnutí základní směnky, rukojemského prohlášení, dalších směnečných prohlášení (s výjimkou indosamentu a akceptačního prohlášení) a jednotlivých náležitostí směnky nebo směnečných doložek ovlivňují dvě právní pravidla:

- neplatnost právního jednání může stanovit jen zákon,
- analogie legis je právní postup, jehož využití má svoje pravidla.

Analogickému uplatnění některého z výše uvedených ustanovení (čl. I. § 16 a § 29 ZSŠ) na vytvoření právního režimu přeškrtnutí směnečných prohlášení, které nejsou pokryty právními pravidly, která ZSŠ zakotvuje v čl. I. § 16 a § 29, brání následující závěry:

- absence právní úpravy přeškrtnutí základní směnky a rukojemského prohlášení (jakož i dalších směnečných prohlášení) nepředstavuje mezeru v zákoně, nýbrž cílený projev tvůrců směnečného práva (a tím i zákonodárce),
- výčet právních následků, které jsou spojeny s přeškrtnutím indosamentu a akceptačního prohlášení, jejichž právní režim je zakotven v čl. I. § 16 a § 29 ZSŠ, je tudíž zjevně uzavřený
- rozdíly mezi obsahem a právními režimy různých směnečných prohlášení jsou natolik zásadní, že právní následky „atypického vzhledu“ některého ze směnečných prohlášení - tedy i jeho přeškrtnutí - nelze vztahovat na jiná směnečná prohlášení.

Z výše uvedeného vyplývá, že přeškrtnutá základní směnka, rukojemské prohlášení a další směnečná

prohlášení s výjimkou indosamentu a akceptačního prohlášení představují regulární součást směnky a směnečný vztah ovlivňují stejně, jako kdyby přeškrtnuty nebyly.

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.,
advokát

[JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.](#)

Kuzina 169
679 76 Drnovice u Lysic

Tel.: + 420 777 847 897

Tel.: +420 775 377 573

e-mail: radim.chalupa.ak@gmail.com

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D je advokát specializující se na směnečné, insolvenční a exekuční právo, jakož i na civilní právo procesní, a dále pak na obchodní a dědické právo

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D je také autorem celé řady publikací z oblasti směnečného práva, z nichž zmiňujeme zejména *Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části*; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části z roku 2021, a monografie *Zajišťovací směnka* z roku 2009, *Směnka v soudním řízení* z roku 2017 a *Řízení o zaplacení směnečného nároku (specifika a problémové aspekty)* z roku 2019 a nově i *Excesivní uplatnění a zneužití směnky* z roku 2022.

---

[1] Obdobně Kovařík, Z. *Zákon směnečný a šekový. Komentář.* 6. dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 90 až 91 a 138: „Škrtnutím se rozumí jen samotný faktický akt, že text některého rubopisu je jakkoliv přeškrtnut. Tedy po rádcích nebo křížem, není významné, zda po škrtnutí ještě text škrtnutého indosamentu je nebo není čitelný. Škrt je faktickým úkonem, a nikoliv směnečnou doložkou, a nevyžaduje tedy žádné krytí podpisem.“

Obdobně Kovařík, Z. *Zákon směnečný a šekový. Komentář.* 6. dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 138: „Škrt je opět úkonem jen faktickým, nemusí být kryt podpisem.“

[2] KOVAŘÍK, Z. *Směnka a šek v České republice.* 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 51: „Směnka patří mezi cenné papíry. Při tom je cenným papírem dokonalým, které jsou nazývány někdy též

skripturami.”

[3] HERMANN-OTAVSKÝ, K. O Obchodech podle čtvrté knihy všeobecného zákona obchodního. 3. doplněné vydání. Praha: K. Hermann-Otavský, 1930, s. 28: „V obchodním životě setkáváme se s listinami, jež jsou ve všech uvedených směrech materiálně-právní podmínkou práva tak, že právo jest jimi, jak se od dob Savignyho říká „inkorporováno“, vtěleno, stělesněno; jsou to t. zv. dokonalé či úplné cenné papíry, jež zpravidla jsou určeny k rychlé cirkulaci a zovou se zhusta „skripturami“ v technickém smyslu právní doktríny.“

[4] DĚDIČ, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektrum, 1999, s. 32.

[5] Směnka může být při všech pěti uvedených projevech skripturnosti nahrazena opisem směnky vyhotoveným v souladu s ustanovením čl. I. § 67 ZSŠ.

[6] Obdobně KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 56: „Zásadně každý majitel směnky musí si o svých právech a povinnostech udělat obraz ze zápisů na směnce učiněných a dále z textu příslušného právního předpisu...“

[7] Výčet dalších směnečných prohlášení lze nalézt například in: CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části. Praha: Leges, 2021, s. 43 a 44. Výklad problematiky dalších směnečných prohlášení lze nalézt tamtéž, s. 136 a násl., s. 240 a násl., s. 275 a násl., s. 288 a násl., s. 328 a násl., s. 405 a násl., s. 452 a násl., s. 472 a násl. a s. 499 a násl.

[8] Ve směnečných vztazích se lze setkat i s kvitancemi a prolongačními prohlášení, tato směnečná prohlášení však bývají na směnky připojována spíše výjimečně. Téměř nepoužívanými ve směnečných vztazích jsou uzavírací prohlášení, depoziční prohlášení a zastavovací prohlášení. V podstatě neužívanými dalšími směnečnými prohlášeními jsou intervenční akcept a intervenční kvitance.

[9] Obdobně Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 6. dopl. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 249: „Za změny textu směnky lze však považovat jen změny, po jejichž uskutečnění listina ještě zůstane směnkou. Může jít i o změny zcela nahodilé (polití části směnky inkoustem, kdy sice zmizí některé doložky, ale nutné součásti směnky zůstanou nedotčeny), pokud nezasáhnou samotné směnečné prohlášení. Jestliže by ovšem směnečná listina byla zasažena natolik, že by již byly dotčeny i doložky nutné (směnka ohoří tak, že zmizí podpis výstavce), přestane být taková listina vůbec směnkou a nejde tedy ani o směnku se změněným textem, i když ke změně textu směnky došlo i zde. Listina, která ztratila povahu směnky anebo která ztratila v důsledku změn svého obsahu některé před tím vyznačené dlužníky, je směnkou zničenou.“

[10] KOTÁSEK, J. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, 287-288. K tvrzení, že „Změny textu musí být právně významné. Na nepodstatné úpravy listiny čl. I § 69 nedopadá, neboť skutečný obsah ze směnky se jimi nijak nemění.“ J. Kotásek dále doplňuje: „Příkladem takových nevýznamných zásahů může být doplnění příslušných rodných a identifikačních čísel (...), stejný význam bude mít oprava překlepů, připsání doložky „na řad“ před remitenta ordresměnky, nadepsání listiny slovem „Směnka“ nebo doplnění jiných „ozdobných

prvků“. Spadá sem i případné škrtnutí data předtištěného data v zastaralém formuláři (199_ či 19_), neboť tyto údaje nemají bez vyplnění údaje v příslušném formátu žádný význam. (...) Nerozhoduje přitom – alespoň z pohledu směnečného práva –, že se tvůrce změn domníval, že tyto změny jsou právně relevantní a „napravují“ se jimi domnělá formální nedopatření.“

[11] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 1869/2006.

[12] ELIÁŠ, K. Obdoba (poznámky k analogii v právu). Právník. 2003, roč. 142, č. 2, s. 99-101.

[13] Komentář k § 10 zákona č. [89/2012](#) Sb. PELIKÁN, R. PELIKÁNOVÁ, I. In:

ŠVESTKA, J. DVOŘÁK, J. FIALA, J. aj. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654) [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-11-30]. ASPI_ID KO89_a2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

[14] KNAPP, V. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995. s. 173.

[15] Upozorňuji, že se nejedná o Jednotný směnečný řád přijatý vládním nařízením ze dne 19.12.1940, č. 111/1941 Sb., ale o Jednotný směnečný řád přijatý jako vzorový směnečný zákon na Haagské směnečněprávní sjednocovací konferenci v roce 1912.

[16] CHALUPA, R. Zákon směnečný a šekový: komentář směnečné části; Zákon o mezinárodním právu soukromém: komentář směnečné části. Praha: Leges, 2021, s. 410.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenční při ocenění majetkové podstaty](#)
- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenční – judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)